

ЕКОЛОГО-ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛИНИ Р. ДЖУРИН

Петро Царик*, Леся Царик**

**Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра географії України і туризму, м. Тернопіль вул. М. Кривоноса, 2а
Pitertsaryk@gmail.com*

*** ТНВК ШЕЛ №9 ім. І.Блажкевич, м.Тернопіль,
Tsaryklesya@gmail.com*

Розглянуто роль еколого-туристичних маршрутних досліджень долини р. Джурин у 2008, 2015 і 2017 роках. Проведено порівняння екологічного стану та туристичного потенціалу долини річки Джурин в ці роки. Виявлено основні проблеми і перспективи запровадження ощадливого природокористування долини р.Джурин.

Ключові слова: *еколого-туристичні дослідження, природокористування, річкова долина, річковий басейн, р. Джурин.*

Малі річки – один із важливих компонентів природного середовища, вони мають велике значення у житті та господарській діяльності людей. Їхні водні ресурси є складовою частиною загальних водних ресурсів і часто бувають основним, а інколи і єдиним джерелом місцевого водозабезпечення, що визначає розвиток і розміщення місцевих водокористувачів. Малі водотоки і річки формують водні ресурси, гідрохімічний склад та якість води середніх і великих річок, є складовими природних ландшафтів, сприяють господарській діяльності населення. Внаслідок постійно зростаючого промислового і побутового забруднення, розорювання та гідротехнічної меліорації водозборів і заплав, знищення лісів у долинах рік велика кількість водотоків і малих річок сьогодні знаходиться на різних стадіях деградації. Якість води в них постійно погіршується, більшості з них загрожує повне зникнення. Для охорони малих річок необхідно запроваджувати системи замкнутого водопостачання, відновлення водоохоронних зон, запровадження ощадливого природокористування в межах річкового басейну, створення басейнових комітетів для моніторингу екологічного стану. Тому дослідження екологічного стану малих річок для організації туристсько-рекреаційної діяльності є досить актуальним.

У туристичному відношенні малі річки часто виступають як рекреаційні території, що використовуються для місцевих видів туризму: відпочинку вихідного дня, спортивного рибальства, пішого, пізнавального туризму тощо.

Долина р.Джури цікава для дослідження як з екологічної, так і туристичної точки зору, тим більше що останнім часом все популярнішим стає екологічний та сільський зелений туризм, як такі, що відбиваються на природних територіях і не шкодить навколишньому середовищу.

Перше натурне дослідження долини р.Джури було організовано навесні 2008 року викладачами кафедри географії України і туризму Цариком П.Л., Заставецьким Т.Б. та студентами географічного факультету спеціальності «Туризм». Завданням пішого походу було обстеження долини р. Джури від місця злиття її верхніх частин (Лужника та власне Джурина) вище за течією від с. Джури (Чортківський район) до впадіння у р. Дністер, що у селі УстечкоЗаліщицького району. Загальна довжина маршруту становила близько 50 кілометрів. Основною метою походу було виявлення цікавих туристичних об'єктів, оцінка загального туристичного потенціалу, екологічного стану долини річки.

В процесі дослідження було виявлено певні закономірності, завдяки яким долину річки Джури можна поділити на три чітких відтинки:

- верхній – від витоків до межі між селами Палашівка і Базар Чортківського району. Він характеризується досить широкою пологою долиною річки, населені пункти знаходяться в долині р.Джури, що викликає незадовільну екологічну ситуацію через розораність заплави (місцями майже до урізу води – між городом і річкою неможливо пройти пішому туристу), складування біля річки відходів сільськогосподарського виробництва (в тому числі і продуктів життєдіяльності тварин), вирощування просапних культур та застосування отрутохімікатів в безпосередній близькості до води. Між населеними пунктами ситуація дещо краща – територія здебільшого залужена, орних земель немає. Викликає занепокоєння лише випадки миття автотранспорту поблизу річки або безпосередньо в річищі.

- середній – від верхньої межі с. Базар до нижньої межі с.Кошилівці. Долина на цьому відтинку набуває каньйоноподібного характеру, населені пункти, які, як і в першому випадку знаходять в долині річки та її приток. Екологічні проблеми приблизно такі самі як і на верхньому відтинку. Крім того було помічено кілька стихійних сміттєзвалищ в долині р.Джурин. З туристичної точки зору цей відтинок є більш привабливим через збільшення амплітуди висот, краєвидності території, наявності кількох цікавих об'єктів – джерел «Червона криниця», «Семенів потік», «Св. Анни» тощо, часткового заліснення схилів (після с.БуряківкаЗаліщицького району).

- нижній – від межі с.Кошилівці до впадіння у р. Дністер. Цей відтинок характеризується покращеною екологічною ситуацією і значним туристсько-рекреаційним потенціалом. Долина каньйоноподібна, схили заліснені. заплава залужена. Населені пункти винесені за межі річкової долини. В долині знаходять численні джерела, відслонення гірських порід, Червоногородський водоспад, травертинові скелі, гроти тощо. Єдиним населеним пунктом, що знаходиться у долині р.Джурин є с. Устечко у самому нижньому відтинку річки. (рис. 1,2.)

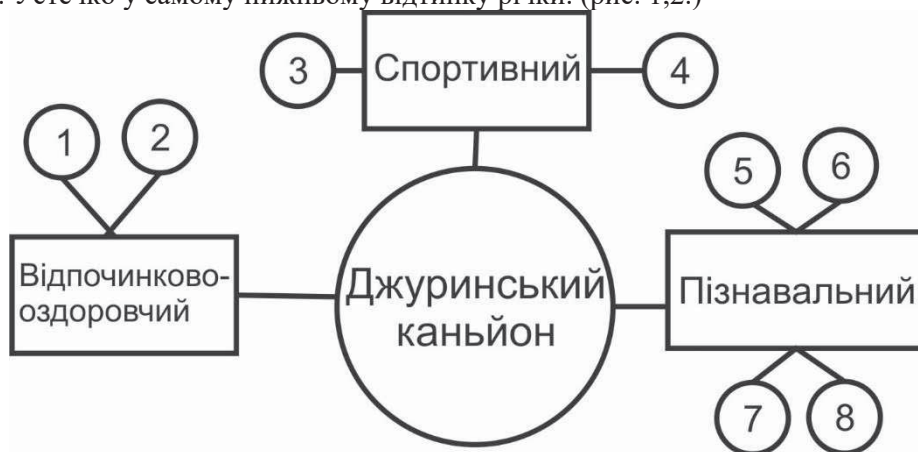

Рис.1. Рекреаційні об'єкти і види рекреаційних занять «Джуринського каньйону»

- 1. Унікальний мікроклімат та ландшафти каньйоноподібної долини Джурини.
- 2. Стаціонарний заміський оздоровчий табір «Ромашка».
- 3. Печери та гроти («Джуринська», «Поросячка» , грот «Відлюдника» тощо).
- 4. Перспективні траси для гірських велосипедів, квадроциклів, мотоциклів тощо.
- 5. Існуючі та перспективні туристичні маршрути для велосипедних та піших туристів.
- 6. Екологічна стежка "До Червоногородського водоспаду".
- 7. Руїни замку та костелу.
- 8. Виходи корінних порід у вигляді відслонень.

Найбільш унікальною з точки зору рекреаційної привабливості є місцевість біля с. НирківЗаліщицького району – Джуринський (Червоногородський) каньйонз однойменним замком та водоспадом. Залишки замку початку XIX ст. на сьогоднішній день знаходять у жалюгідному стані, зазнають руйнації. Наразі екскурсійне відвідування замку не рекомендоване через високу ймовірність обвалу споруди. Поблизу замку розташовані руїни костелу, каплички на старовинному цвинтарі. Але головною принадою долини (окрім неймовірних краєвидів) є найвищий на рівнинних річках України Червоногородський водоспад, розташований на р. Джурин (висота обох каскадів складає 16 метрів). Долина є місцем масового відвідування рекреантами, кілька років проводився фестиваль «Джурин-фест». Поблизу є кілька печер (Джуринська, Поросячка), функціонує екологічна стежка в межах НПП «Дністровський каньйон».

Все це зумовило перспективи розвитку різноманітних видів рекреаційних занять, зокрема: пізнавального, пішохідного, кінного прогулянкового туризму, є перспективи розвитку велосипедних, мотоциклетних, квадроциклетних, гірських трас через значну пересіченість місцевості, спелеотуризму, наукового, оздоровчого, сільського зеленого, агротуризму тощо.

Згідно різних видів оцінки рекреаційних ресурсів Джуринський каньйон посідає одне з провідних місць на території Тернопільської області, має значний рекреаційний потенціал і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності. Головним завданням розвитку рекреаційної діяльності у каньйоні Джурини є збереження природної рослинності, винесення інфраструктури за межі каньйону (в села Нагоряни і Нирків), розбудови мережі екостежок,

оглядових майданчиків, прокладання та маркування на місцевості туристичних маршрутів тощо.

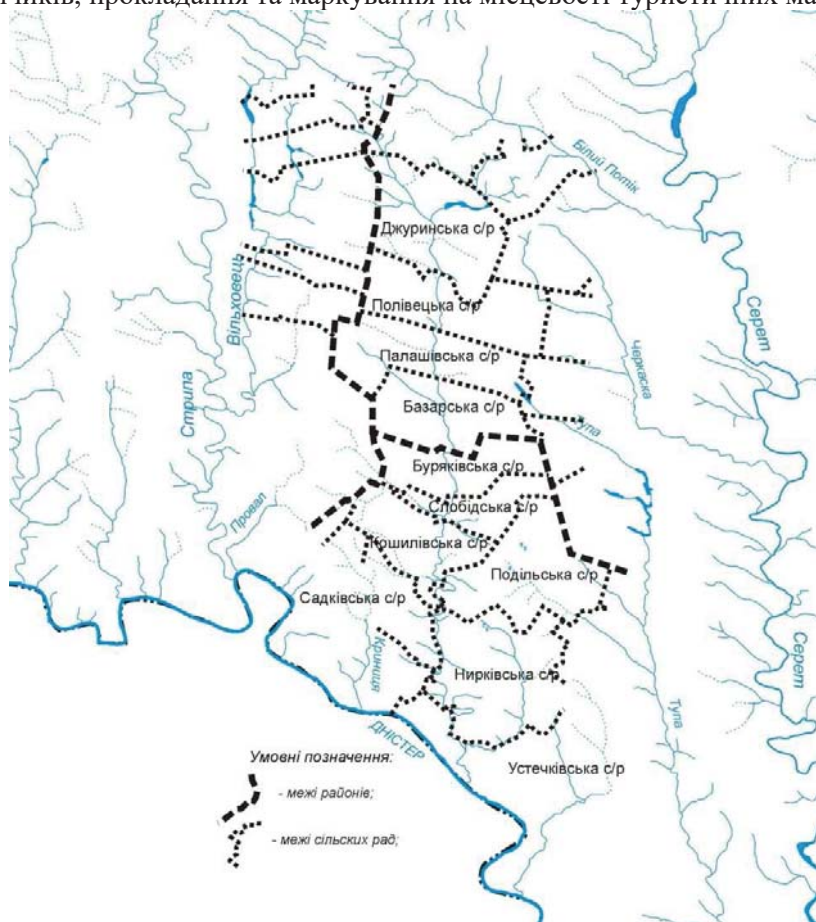

Рис. 2. Басейн р. Джури у розрізі сільських рад

У 2015 та 2017 роках було проведено повторні дослідження долини р Джури (автомобільна подорож) проф. Цариком Л.П., доц Цариком П.Л., аспіранткою кафедри геоecології Бакало О.Д., вчителькою Царик Л.В. Маловодні роки (2015-2017) спричинили катастрофічне падіння рівня і обміління р Джури. Став у с. Джуринська Слобідка зменшився у площі із майже 50 га до 6-7 га, верхів'я річки відступили від місць витoku на кілька кілометрів, набули пересихаючого характеру. В населених пунктах, що знаходяться в долині річки в криницях майже повсюдно зникла вода, ширина річки подекуди зменшилась на 4-6 метрів, глибина у більшості досліджуваних місць сягала не більше 50 см при ширині до 2 метрів. Більшість приток, що впадали та живили річку повністю або частково пересохли. У с.Базар майже повністю пересохли джерела «Червоної криниці» (у водні роки з них витікав потік шириною до метра і глибиною 30-40 см), пересохли також джерела і потік поблизу с.Кошилівці (рис.3.) (у водні роки ширина до метра глибина 50-80см). надзвичайно обмілів Червогородський водоспад.

Рис. 3. Потік поблизу с. Кошилівці

А також, дуже великою проблемою є відсутність централізованих сміттєзвалищ, адже по усій території басейну річки розкинулись невеликі ділянки з сміттям (пластикові та скляні пляшки, целофан тощо), аналогічна ситуація і з самою річкою Джурин, в річці знаходиться крім великої кількості обламаних гілок, які перекривають вільний рух води вздовж річища, і значна кількість сміття безпосередньо у річищі.

В цілому можна стверджувати, що стан р.Джурин за останні роки значно погіршився, зменшилась водність, зникли деякі привабливі джерела, збільшується засміченість долини. Проблемою стає надмірна туристична завантаженість Червоногородського каньйону, неощадливе ставлення місцевого населення до унікальних рекреаційних ресурсів долини малої річки. На часі настала необхідність запровадження дієвого громадського моніторингу річкової долини – створення річкових комітетів з представників інтелігенції, влади, громадських активістів

Література:

1. Царик Л.П. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу / Л.П.Царик, Г.В.Чернюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188 с.
2. Царик П.Л. Регіональний ландшафтний парк "Загребелля" в системі рекреаційного і заповідного природокористування // П.Л.Царик, Л.П.Царик. – Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2013. – 186с.
3. Царик П.Л. Потенціал та ризики рекреаційного використання Джуринського каньйону. / П.Л. Царик, Л.П. Царик // Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем каньйонного Придністров'я: матеріали Другої міжнародної наук.-практичної конференції . – Чернівці: ДрукАрт, 2017. – С. 157-158.

УДК: 379.852

«СВІТ ПІД КАМ'ЯНИМ НЕБОМ» ЕКСКУРСІЙНИЙ МАРШРУТ ПЕЧЕРАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тетяна Єрмакова

*Технічний коледж ТНТУ ім. І. Пулюя, м. Тернопіль
tetermakova@gmail.com*

На українській землі багато таємничого й незвіданого. Але під нею – ще більше. Землі на Тернопільщині повсюди пронизані дивовижними кам'яними лабіринтами: глибокими, довгими, заплутаними ходами. Загадкова і самобутня краса печер завжди приваблювала до себе екстремалів та любителів незвіданого, прекрасного, живописного. Їх вражаюча незаймана природа щоразу дивує, захоплює з першого погляду навіть бувалих мандрівників та запам'ятовується на все життя.

На Тернопільщині відомо понад сто печер. Серед них є такі гіпсові гіганти, як Оптимістична (протяжність досліджених ходів сягає 240 км), Озерна (138 км), Млинки (42 км), Кришталева (23 км). Печера Вертеба, відкрита в 1823 році, відома знахідками керамічних рештків трипільської культури. За це її називають Наддністрянською Помпеєю. Пропонуємо здійснити подорож у підземну казку. Подорож розрахована на три дні і проходить за маршрутом Тернопіль – Сидорів – Залісся (печера Млинки) – Скала-Подільська – Кривче (печера Кришталева) – Королівка (печера Оптимістична) – Більче-Золоте (печера Вертеба) – Монастирок – Микулинці – Тернопіль (рис.1). Фактично з печери Млинки починається спелеологія Тернопілля. У 1960 році в одній із перших спелеологічних експедицій почалось дослідження Млинків, яке триває і в наш час. Понад двадцять мільйонів років тому в тортонському віці неогенового періоду південно-західна частина Руської геологічної платформи була вкрита мілководним епіконтинентальним морем. З часом воно мілішало, відступало, роздрібнювалося на багато відокремлених водоймищ — лагун, їх дно вкрили значні осадові товщі гіпсів. Минуло ще мільйони років.

Древнє море зникло, залишивши у своїй улоговині величезні гіпсові відкладення, на які згодом нашарувались інші породи.

Наприкінці неогенового періоду, майже мільйон років тому, в зв'язку із горотворенням Карпат та повільними, так званими епейрогенічними рухами Волино-Подільської плити, гіпсові товщі розсіклися густою сіткою тектонічних тріщин. По них циркулювали води, розмиваючи порівняно легкорозчинний гіпс. Тріщини перетворилися в широкі підземні канали, галереї, зали, утворюючи складні системи — лабіринти. І знову минають тисячоліття...

У результаті заглиблення русел рік рівень ґрунтових вод знизився настільки, що печери